

Panu:

Kuka Topelius?

Lukija on ystävällinen eikä hermostu, antaahan, kun minä selitän.

Pistin ihan tahallani tuon otsikon. Moni taisi närkästyä ja vielä useampi sen lisäksi ihmetellä. Mihin kokomalla kysymyksellä tähdätään? Kai sitä sentään Topeliuksesta jotain tiedetään. Tähän halusinkin tulla, Topelius kuin Topelius, Sakari, satusetä. Joku nuoren polven ylioppinut sanoo ehkä, että eikö sekin tehnyt yhenlaisen Maamme kirjan. Jos olisin voinut järjestää kyselykilpailun olisin kysynyt (ja antanut parhaille palkinnon), keitä muita Topeliuksia tiedätte, muita kuin Zachris T:n nimittään. Olen myös varma, että joitakin vastauksia olisin saanut. Aika moni olisi muistanut "vanhan kuvamaalarin", jota Sara Wacklin taisi pitää hieman omituisena. Sanalla omituinen ei tainnut siihen aikaan, kun Aulén ensimmäisen kerran suomensä Sara-mamsellin "Hundra minnen", olla aivan samaa merkitystä kuin myöhemmin Oli ja ei. Vanhan kuvamaalarin nimi oli Mikael Toppelius (kahdella peellä). Hyvin harva taisi muistaa sellaisen kuin Gustaf Toppelius, mutta sensijaan sitä useampi saattaisi hoksata, että niitä Sakari Topeliuksia oli kaksi, puhutaanhan vanhemmasta ja nuorem-

maasta. Oli niitä, Top(p)eliuksia! Sur-sillianassa, siinä tunnetussa "kynekologiassa", niitä on monta sivua, muistelen. Mutta kylä minä tosiaan tarkoitin puhua Zachris Topeliuksesta, siitä nuoremasta, Maamme kirjan, "Välskäreiden" ja Luke-misia lapsille kirjoittajasta, yllä mainitun Zachris vanhemman pojasta, Gustafin veljenpojasta kuvamaalarin pojanpojasta.

Miksi Sakari aikanaan tuli Ouluun kouluun? Olkoon nyt Sakari, sillä luulen, että sen nimen hän tunsikin Oulussa, vaikka aina kirjoitti nimensä Z:lla niin kuin isänsäkin.

Kysy selvää asiaa, saattaisi joku sanoa. Mitä maksavat kymmenen pennin korput? Ja oli kai Oulussakin Topeliuksia.

Sakari Topelius tuli Ouluun oppimaan suomen kieltä. Koti, tohtorin Kuddnäs, oli Uudessa Kaarlepyyssä (mahtoi kaupungilla jo silloin olla suomenkielenkin nimi) ja siis ruotsinkielisellä Pohjanmaalla, kaikki siellä puhuivat ruotsia. Isä Zachris tosin oli taitava suomen kielen käyttäjä, mutta äidin taidoista olen epävarma. Ny Karlebystä kun oli, vaikka hän olikin Calamniuksia Isä tohtori ei kuitenkaan ollut tyytyväinen, sillä lapsi menee paljossa äidin mukana, ja palvelusväki ja leikkiverit. Niin-

pä hän sopi mainion veljensä ja kollegansa Gustafin kanssa, että Sakari lähetetään Ouluun kouluun, mainehikkaaseen triaialikouluun, jonka sekä isä että molemmat sedät olivat käyneet. Gustaf-professori oli suomen kielen miehiä hänkin, kirjoitti runoja samalla runomittalla, jota Uuden Kaarlepyyn tohtori keräsi talteen kansanmiehiltä, suomalaisilta niin kuin "laukkuryssiltäkin" Oulun koulussakin puhuttiin suomea, vaikka puhuttiin ruotsiakin ja opetettiin — latinaa. Kaikkein tärkeintä: oululaiset puhuivat suomea, kaikki oululaiset.

Näin veljekset päättivät, ja

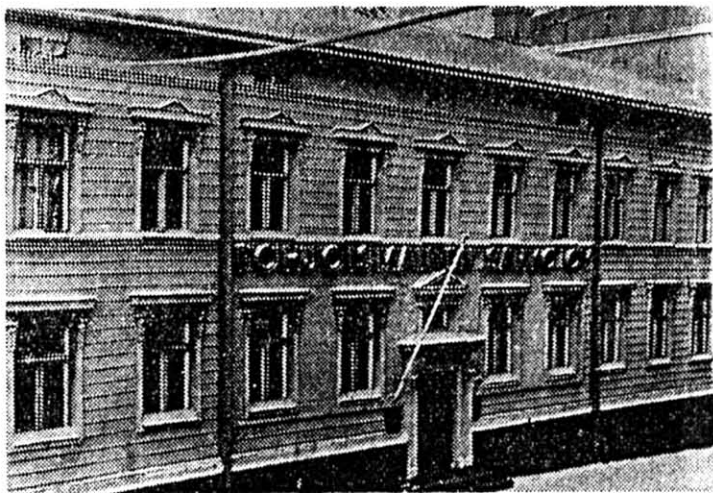
tammikuussa 1829 tuotiin juuri 11 vuotta täyttänyt Sakari Ouluun. Komea kuomureki pyssäyty professori Toppeliuksen pihaan, ja Sakari sai koulukodin setänsä ja tätinsä (setä oli kaiken lisäksi naimisissa äidin sisaren, Marian, kanssa) uudessa talossa. Sama talo on jäljellä tänäkin päivänä, Oulun Torikatu 16, mutta talon toinen kerros on kymmentä vuotta myöhemmältä ajalta.

Sakareitten, isän ja pojan, kirjeenvaihdosta ilmenee, kuinka tärkeänä isä piti tätä askelta. Olkoon vain ruotsi kotikieli ja koulukieli, suomi oli Sakari Topeliuksen äidinkieli. Tässä maassa oli hänen osatta-

va Suomea. Opin piti tuleman Oulusta. Veljen perhettä varoiteltiin puhumaan suomea Sakarin kanssa, kaupungilla, toveri- ja tuttavissa, maalaisten kanssa sitä kuuli halusi tai ei. Ja arvattavasti Sakari oppikin suomea. Vaikka hänestä sitten tulikin ruotsinkielinen kirjailija, tuli hänestä kunnan suomalainen. Suomalaisuutensa hän pitkän elämänsä aikana saattoi todistaa monella tavalla. Myös Oulun muistot säilyivät rakkaina, vaikka hän lähti pois jo vuoden 1831 jälkeen. Muistelmiinsa Topelius on tallettanut Oulusta monta elävää kuvaa ja tilannetta. Valtiollisesti levottomana vuonna 1856 kirjoitti hän Merikosken mahtavia jäidenlähtöjä muistellen huomiota herättäneen vertauskuvallisen runoelman Islossningen i Uleå eif. Jäänlähtö Oulujoesta. Se on ensimmäinen monista sittemmin klassisiksi muuttuneista Merikosken kuvauksista, mahtava luonnonkuva. Jäänlähtö on vaikuttava kuvaus kaikki voitavan vapaudenkaipuun voimasta. Runoelma onkin Suomen kulttuurihistorian tunnetuimpia ja vaikuttavimpia allegoreja, taiteellisia vertauskuvia.

Zachris Topelius kävi Oulussa viimeksi Oulun radan juhlan mukana 1886 ja kuoli Helsingissä 90 vuotta sitten. Hänet on haudattu Helsinkiin mutta hänen sedällään ja tädillään on kaunis muistomerkkinsä ja isoisällään jyhkeä kivipaattensa Oulun hautausmaan vanhimmassa osassa.

Viime sunnuntaina oli kulu-
nut 150 vuotta runoilijamme
syntymästä.

Oulun Torik. 16, nyk. Pohjoismaisen Sähkön Oulun konttori, jonka alakerta oli olemassa jo 1829–31. Silloin siinä asui setänsä professori G. Toppeliuksen kodissa koulu-poika Zachris Topellus.